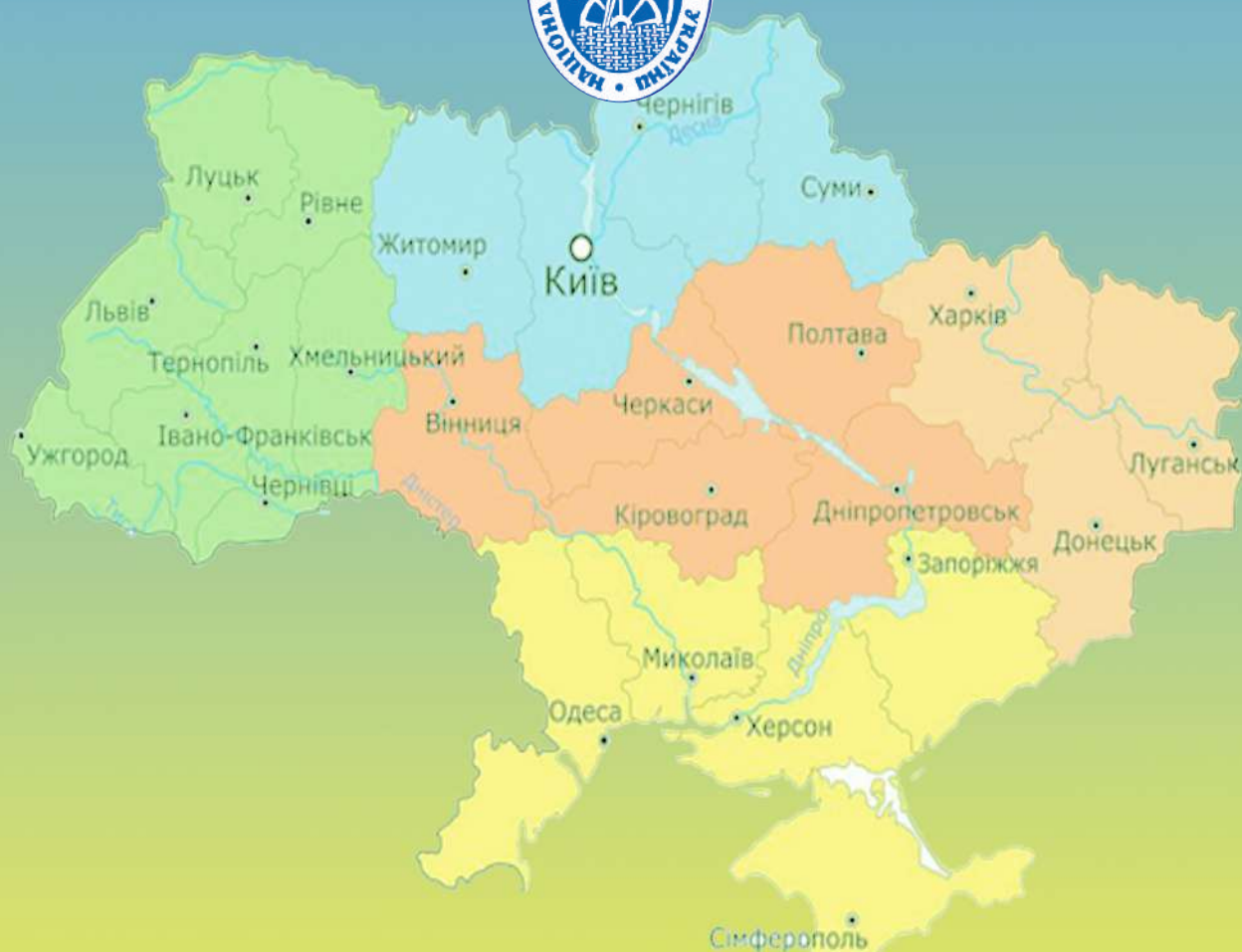

**УКРАЇНСЬКЕ КРАЄЗНАВСТВО
У ВИКЛИКАХ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ:
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ТА СУСПІЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ**

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України
Міжвідомча Координаційна Рада
з питань краєзнавства при Президії НАН України
Національна спілка краєзнавців України
Інститут історії України НАН України
Регіональні організації НСКУ

УКРАЇНСЬКЕ КРАЄЗНАВСТВО У ВИКЛИКАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ТА СУСПІЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Збірник матеріалів

*XVI Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції
«Українське краєзнавство у викликах російсько-української війни:*

науково-дослідний та суспільний потенціал»,

присвячений 75-річчю від дня народження

голови Національної спілки краєзнавців України,

члена-кореспондента НАН України,

доктора історичних наук, професора

Олександра Ресента

м. Київ, 10 травня 2024 р.

Київ – 2024

УДК 908(477):355 (470+477)

*Рекомендовано до друку
Президією Національної спілки краєзнавців України,
протокол № 4 від 12 липня 2024 року*

За загальною редакцією Реєнта О. П., члена-кореспондента Національної академії наук України, доктора історичних наук, професора, заступника директора Інституту історії України НАН України, голови Національної спілки краєзнавців України.

Упорядники:

Олександр Лисенко, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор;

Руслана Маньковська, доктор історичних наук, професор, заступник голови НСКУ;

Дмитрій Ніколайчук, кандидат історичних наук, прес-секретар НСКУ;
Світлана Архипова, відповідальний секретар НСКУ.

«Українське краєзнавство у викликах російсько-української війни: науково-дослідний та суспільний потенціал». Збірник матеріалів XVI Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, м. Київ, 10 травня 2024 р. / За заг. ред. О. Реєнта, упор. О. Лисенко, Р. Маньковська, Д. Ніколайчук, С. Архипова. Київ: Інститут історії України НАН України, 2024. 548 с.

У збірнику матеріалів XVI Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Українське краєзнавство у викликах російсько-української війни: науково-дослідний та суспільний потенціал», присвяченій 75-річчю від дня народження голови НСКУ, члена-кореспондента НАН України, доктора історичних наук, професора Олександра Реєнта, висвітлюються актуальні питання розвитку українського краєзнавства в умовах воєнного стану, досліджуються проблеми збереження культурної спадщини, акцентується увага на ролі сучасного краєзнавства в соціокультурному просторі України.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, учителів, краєзнавців, дослідників краю, а також на тих, хто цікавиться краєзнавчою тематикою та питаннями локальної історії.

ISBN 978-617-7399-80-2

© Інститут історії
НАН України, 2024

© Національна спілка
краєзнавців України, 2024

Зміст

Інформаційне повідомлення	9
Вітання та відзнаки Олександра Реєнта з 75-річчям від Дня народження ...	11
<i>Валерій Смолій</i>	
Слово про ювіляра	33
Олександр Реєнт – український історик, краєзнавець, громадський діяч, організатор науки та краєзнавчого руху	
<i>Олександр Удод, Олександр Лисенко</i>	
Олександр реєнт: історіографічний портрет вченого і громадського діяча. До 75-річчя з дня народження	37
<i>Сергій Гальчак</i>	
Подвижник української історичної науки, лідер вітчизняного краєзнавства ..	46
<i>Руслана Маньковська</i>	
Внесок Олександра Реєнта в розвиток українського краєзнавства: науково-організаційні аспекти	52
<i>Олександр Завальнюк</i>	
Олександр Реєнт: багатогранна наукова та громадська співпраця з істориками та краєзнавцями Кам'янця-Подільського в ХХІ ст.	59
<i>Микола Москалюк</i>	
До 75-річчя члена-кореспондента НАН України О.П. Реєнта	65
<i>Олександр Гончаров</i>	
Участь голови Національної спілки краєзнавців України О.П. Реєнта в діяльності Київської міської організації НСКУ	69
<i>Григорій Гончарук</i>	
Олександр Реєнт й історичний факультет Одеського національного університету імені І.І. Мечникова: кафедральний вимір співпраці	74
<i>Руслан Зелінський</i>	
Олександр Реєнт – дослідник історії Літинщини	79
Вітчизняне краєзнавство в умовах війни РФ проти України: нові виклики і завдання, збереження історико-культурної спадщини	
<i>Олександр Реєнт</i>	
Українське краєзнавство в сучасних викликах: основні завдання і перспективи	87
<i>Олександр Лисенко</i>	
Завдання краєзнавчого руху в руслі російсько-української війни	91

Микола Литвин

Два століття – одна війна: історико-краєзнавчі виклики Великої столітньої війни України за незалежність 96

Павло Скавронський

Діяльність Житомирської обласної організації НСКУ у період російсько-української війни (2023 р.) 99

Володимир Студінський

Краєзнавчий рух на Малинщині у період воєнного десятиліття: 2014–2024 рр. . 110

Валерій Романько

Хочемо і будемо жити на землі, даній Богом: діяльність краєзнавців Донецьчини у період сучасної російсько-української війни 116

Тетяна Лисак

Діяльність краєзнавців Слов'янщини під час широкомасштабного вторгнення 2022–2024 років 121

Віталій Курило

Діяльність Луганської обласної організації Національної спілки краєзнавців України в умовах повномасштабної російської агресії (2022–2024): попередні досягнення та нові дослідницькі перспективи 124

Валентин Лазуренко

Краєзнавство Черкащини в умовах війни РФ проти України: нові виклики і завдання (із досвіду збереження і популяризації історико-культурної спадщини) 128

Олександр Шамрай

Роль і місце краєзнавства в умовах російсько-української війни (на прикладі Черкаської області) 135

Олександр Комарніцький

Вчені-краєзнавці історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка в умовах війни РФ проти України . . 140

Надія Левицька, Людмила Приблуда

Руйнація історико-культурних пам'яток як частина російської політики зі знищення ідентичності українців 147

Анна Довженко

Інноваційні технології та їх роль у вивченні та збереженні культурної спадщини 153

Наталія Сиволап, Антоніна Скирда

Про підготовку матеріалів Полтавського тому «Звід пам'яток історії та культури України» 155

Наталія Ковпаненко

Архітектурно-мистецька спадщина України в умовах російсько-української війни 163

Тетяна Катаргіна

Пам'ятки Чорнобильської зони відчуження: дослідження та систематизація . . 169

Тарас Нагайко

З досвіду роботи відділу історичного краєзнавства Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» (2018–2023) 173

Марія Криштона

Музейницька діяльність в умовах російсько-української війни: доля творів живопису XIX – початку XX ст. 181

Леся Іванченко

Краєзнавчо-просвітницька діяльність у північно-східному прикордонні України 184

Віктор Прокопчук, Андрій Гриценко

Шкільна пам'яткознавча і пам'яткоохоронна робота в умовах війни Росії проти України 195

Володимир Романцов, Наталія Романцова

Доля загальноосвітніх навчальних закладів Маріуполя в умовах повномасштабної російсько-української війни 201

Сучасне краєзнавство: роль в українському культурному просторі та специфіка діяльності в часи російсько-української війни

Олександр Коляструк, Ольга Коляструк

Меморіалізація героїв російсько-української війни на Вінниччині 209

Олександр Дем'янюк, Анатолій Шваб

Волинські втрати під час операції об'єднаних сил на сході України в 2019 році .. 215

Богдан Зек

Волинські герої російсько-української війни. Узагальнений портрет за матеріалами нагороджень 2014–2021 рр. 221

Микола Бривко

Савур-могила як символ української боротьби та героїзму крізь призму воєнних подій 229

Михайло Тимошик

Історія Тернопільщини XX–XXI ст. у контексті військових, парамілітарних та пам'ятних відзнак 234

Галина Денисенко

Процес декомунізації у публічному просторі України 240

Іванна Почтар

Русифікація в часи комуністичного тоталітарного режиму у Вінниці та її вплив на менталітет мешканців Вінниці 248

Світлана Зубрицька

Краєзнавчі розвідки в умовах війни: село Трисвятська Слобода на Чернігівщині під час повномасштабного вторгнення РФ 251

Валентина Соловар

Із історії Слов'янського фахового коледжу індустрії та фармації: на ниві борні за національні цінності 257

<i>Зінаїда Священко</i>	
Усна історія як метод краєзнавчого дослідження: сучасні виклики	262
<i>Олександр Коваленко, Тамара Дорохіна</i>	
Усноісторичні дослідження повсякденних практик мешканців Чернігівщини в умовах російсько-української війни	266
<i>Максим Панов</i>	
Мешканці Київщини під російською окупацією (за матеріалами усноісто- ричного дослідження)	275
<i>Лариса Рева</i>	
Порушення біблійських канонів як чинник російської агресії	281
Дослідницькі практики в краєзнавстві: актуальні питання воєнного часу	
<i>Олександр Андросчук</i>	
Мікроісторія, локальна історія, світова історія: горизонти взаємодії	291
<i>Олексій Василюк, Олексій Марущак</i>	
Про можливості застосування інструментів громадянської науки у сучас- ному краєзнавстві	302
<i>Ігор Робак, Ганна Демочко</i>	
Методологічний потенціал медичного краєзнавства у міждисциплінарних студіях	307
<i>Володимир Лазаренко</i>	
Сергій Гальчак – відомий діяч сучасного краєзнавчого руху	310
<i>Богдан Андрусишин</i>	
Людська гідність як запорука свободи: до 100-річчя від дня народження Івана Хомича Ганжі	314
<i>Валерій Романько, Олексій Романько</i>	
Валентин Замковий – почесний краєзнавець України з Бахмута	326
<i>Володимир Зозуля</i>	
Журнал «Краєзнавство» та його роль у розвитку краєзнавчого руху в Україні . .	332
<i>Василь Мельниченко</i>	
Позацензурні видання («Самвидав») Черкащини (кінець 1980-х – початок 1990-х рр.)	337
<i>Владлен Мараєв</i>	
Популяризація історичних знань в Україні в умовах війни каналом «Історія Без Міфів»	343
<i>Олена Колибенко</i>	
Дослідницький проєкт «Газета «Вісник Переяславщини» як джерело вивчення новітнього етапу сучасної російсько-української війни»	345
<i>Ірина Крюченко</i>	
Відлуння століть: фольклорна музична спадщина Донеччини в умовах сучасної російсько-української війни	349
<i>Валерій Сиротенко</i>	
Слово – це могутня зброя (Воєнно-патріотична лірика поетів Донеччини) . .	358

<i>Кирило Оленюк</i>	
Використання інформаційних технологій у краєзнавстві	362
<i>Валерія Григоришена</i>	
Туристичне краєзнавство України	365
<i>Любомир Хахула</i>	
Краєзнавчий потенціал музейного руху міжвоєнної Галичини	368
<i>Олександр Бонь</i>	
Стеження та агентурна робота каральних органів у середовищі літературно-мистецької інтелігенції у 1920 роках	373
<i>Ігор Піддубний</i>	
Формування фонду наукової бібліотеки Чернівецького університету літературою політичного спрямування у 20–30-х роках ХХ ст.	380
<i>Олег Бажан</i>	
Побут будівельників Каховської ГЕС за матеріалами перлюстрації радянськими спецслужбами приватної кореспонденції початку 1950-х рр.	387
<i>Леонід Шпильовий</i>	
Сторінки історії Донецького хіміко-металургійного заводу та селища Донське Волноваського району	393
<i>Світлана Архипова</i>	
З історії становлення Дарницького району м. Києва	401
<i>Олександр Руснак, Тадей Яценюк</i>	
Чернівецький аеропорт у міжвоєнний період: заснування і початок роботи	405
<i>Богдан Кулинич</i>	
Висвітлення історії спорту Черкащини у краєзнавчій літературі	408
Краєзнавство в міждисциплінарному науковому полі: інноваційні підходи	
<i>Лариса Моїсєєнко, Сергій Луковенко</i>	
До питання заселення Сходу України у кінці XVIII – початку XIX ст.	415
<i>Андрій Шевчук</i>	
Трансформації судових інституцій Правобережної України наприкінці XVIII – початку XIX ст.	421
<i>Ірина Петренко</i>	
Роль Золотоніського повітового земства Полтавської губернії у розвитку церковнопарафіяльних шкіл у другій половині XIX – на початку ХХ ст.	427
<i>Владислав Мазур</i>	
Міські емеритальні каси в українських губерніях Російської імперії	434
<i>Ольга Коваль</i>	
Роль єврейських осередків у формуванні краєзнавчих студій Поділля кінця XIX – початку ХХ століття	436
<i>Оксана Силка, Лариса Синявська</i>	
Статутні об'єднання Золотоніського повіту Полтавської губернії: інституційна можливість для реалізації інтересів громадян на початку ХХ ст.	442

Дмитрій Ніколайчук

Протипожежна діяльність Одеської комісії інспекторів акціонерних страхових товариств 446

Сергій Гайдук

Заселення земель Ольгинської селищної територіальної громади у XIX столітті 448

Віктор Адамський

Бій за Кам'янець-Подільський у лютому 1918 року: нові джерела про знакову подію 454

Володимир Щербатюк

Антибільшовицький селянський повстанський рух у Південній Київщині 1920 року 458

Любов Сердунич

УПА на Старосинявщині 465

Станіслав Аржевітін

Доля патріотів Карпатської України в 5-річній угорській окупації і 50-річних радянських жорнах 469

Іванна Гуржій, Олександр Гуржій

Тарас Шевченко і Переяслав: 3 любов'ю та сумом 472

Тетяна Мінаєва, Андрій Мінаєв

Культурно-просвітницька робота буковинських діячів Степана та Романа Смаль-Стоцьких у таборах для полонених українців у роки Першої світової війни 478

Михайло Чучко

Суспільна та гуманітарна діяльність буковинсько-далматинського митрополита Володимира (Репти) в роки Першої світової війни 485

Ігор Довжук

Гірничий інженер Іліодор Фелькнер: деякі аспекти життя та діяльності ... 492

Анатолій Лисий

Забутий марксист із подільського містечка 497

Петро Гайворонський

Покровськ у біографії правозахисника Данила Шумука 500

Роман Генега

У жорстких обіймах сталінської Мельпомени. Переїзд та становлення драматичного театру ім. М. Заньковецької у Львові (1944–1953 рр.) 504

Святослав Юсов

Аварія на Ленінградській АЕС (1975) v/s фільм «Комісія з розслідування» (1979): реалії та їх віддзеркалення в художньому творі 519

Фотоматеріали з конференції 525

Відомості про авторів 542

Михайло Чучко

Суспільна та гуманітарна діяльність буковинсько-далматинського митрополита Володимира (Репти) в роки Першої світової війни

Після оголошення Австро-Угорщиною 28 липня 1914 р. війни Сербії, а з 6 серпня – її вступом у війну з Російською імперією, по всій Габсбурзькій імперії запанувало неабияке патріотичне піднесення [1]. Виявляли патріотичні почуття до монархії Габсбургів у ці дні й представники Православної Церкви Буковини, яку з 1902 року очолював архієпископ Чернівецький, митрополит Буковини і Далмації д-р Володимир (Репта) (1841–1926). Зокрема, 30 липня (12 серпня) владика видав сповненого патріотизму пастирського листа, в якому закликав православне населення молилися «за Його Величність імператора та його армію, молили Бога за його здоров'я і перемогу», всіма силами підтримувати австрійське військо та виконувати всі розпорядження влади» [2].

З початком Великої війни Буковинсько-Далматинський владика, крім богослужбової та церковно-адміністративної діяльності, також активно займався соціальною та гуманітарною роботою. Особливого значення остання набула, коли, після боїв біля Новоселиці, Боян та Раранча російські війська зайняли цілу північну частину Буковини, увійшовши 31 серпня у покинуті австрійськими підрозділами і крайовою адміністрацією Чернівці [3]. Того дня бургомістр д-р С. фон Вайссельбергер разом із іншими міськими очільниками, у супроводі православного митрополита Буковини і Далмації Володимира (Репти), передали російському командуванню біля цукроварні на Жучці ключі від м. Чернівці. Відтак митрополит долучився до перемовин очільників міста з командуванням російської армії щодо зниження суми контрибуції, накладеної росіянами на містян в розмірі 600 тис. карбованців золотом і сріблом. На прохання владика цю суму вдалося знизити до 300 тис. карбованців [4]. Частину коштів вніс золотом і сріблом сам митрополит Володимир [5]. Коли необхідна контрибуція була зібрана, російський генерал О. Павлов в останній момент відмовився її прийняти, задовольнившись тим, що нагнав на городян страху [6].

16 вересня 1914 р. новопризначений російський цивільний чернівецький губернатор колезький радник С. Євреїнов зустрівся з духовенством, заарештувавши за день до того очільників міста. При цій нагоді православний митрополит став просити за арештованих. Але губернатор відмовився їх звільнити, натомість, зажадавши від владика, щоби той у співслужінні з духовенством відправив 18 вересня в кафедральній церкві Чернівців подячне богослужіння

за царя. Митрополит відмовлявся, проте, під тиском губернатора, зрештою, змушений був дати згоду [7]. 19 вересня (2 жовтня) 1914 р. за розпорядженням митрополита Володимира в «Листку розпоряджень архієпископської консисторії православної Буковинської архієпархії» вийшов друком циркуляр до духовенства за № 7941, у якому давалася вказівка молитися за російського царя, його родину і російську армію [8].

У «Короткому звіті щодо управління Чернівецькою губернією» чернівецький губернатор, описуючи свої стосунки з Буковинсько-Далматинським владикою та його кліром, зазначав, що «митрополит Володимир Репта не відмовився особисто служити молебень за здоров'я государя імператора та видати циркуляр про згадування Російського правлячого дому в церквах його єпархії», наголошуючи при цьому, що їхні відносини «були цілком коректні та доброзичливі і, коли виникали певні непорозуміння, то лише з єврейського питання, оскільки він чи то зі страху, чи з інших причин надавав євреям надто велике покровительство та пробував втручатися у розпорядження щодо цих справ» [9].

Однак, попри поступливість владики вимогам окупаційної влади, очільники російської адміністрації ставилися до нього з недовірою, плануючи в майбутньому усунути з посади, про що йшлося, зокрема, у листі тимчасового генерала-губернатора Галичини графа Г. Бобринського до чернівецького губернатора С. Євреїнова від 1 жовтня (18 вересня) 1914 р. [10].

Проте, ця ситуація не завадила православному митрополиту Буковини й Далмації усіма засобами допомагати своїм країнам, без огляду на конфесійну та національну приналежність, у складних обставинах війни. Сучасник подій чернівчанин І. Грьоніх пізніше так згадував про цю безкорисливу діяльність архіпастиря на користь чернівецької громади: «Він не питав, якої віри людина, якої вона національності; всякий, хто був у небезпеці, всякий, кого утискали, поспішав до палацу резиденції і знаходив тут вірний захист. Як батько про своїх дітей, так митрополит піклувався про населення міста, і багато подій могло би отримати набагато більш загрозливий розвиток, якби своєчасно цей князь церкви не подав свій голос» [11].

Коли у Чернівцях забракло готівки і без пенсій та жалування опинилися австрійські чиновники, професори, пенсіонери, а також клірики всіх конфесій, які залишилися на окупованій території, проблема була вирішена через посередництво Румунського консулату заходами митрополита Буковини й Далмації Володимира (Репти) та голови суду Якубовича. А дістався до м. Ватра Дорней і привіз гроші до Чернівців у сумі 500 000 кр. секретар консисторії Є. Нежук [12].

Невдовзі оперативне становище на Буковині змінилося і увечері 20 жовтня австрійські підрозділи увійшли в Чернівці [13]. Після поспішного від'їзду російського губернатора С. Євреїнова з м. Ватра Дорней, що в південній Буковині, повернувся крайовий президент граф Р. фон Меран, який привіз гроші для виплати заборгованості по жалуванню для урядників та духовенства всіх віросповідань [14].

Відразу після відступу росіян митрополит Володимир (Репта) був поінформований про прибуття графа Мерана, президента Буковини. Щоб уникнути звинувачень у зраді та іредентизмі за свої дії під час першої російської окупації, митрополит Буковини й Далмації Володимир надіслав 18 (31) жовтня 1914 р. до крайового управління Буковини телеграму, в якій повідомляв про вимушені обставини своєї співпраці з російською адміністрацією, констатує: «Як митрополит [я] просив знизити суму, накладену на місто російським командуванням [600 тис. к.], бо населення бідне. Неугодних осіб арештовували і висилали. Висилка загрожувала багатьом. Сім тижнів залишався у місті, щоб захищати населення.

Коли мене змусили служити службу Божу на честь російського царя, то ми молилися кожен за свого царя: ми – за свого, росіяни – за свого. Коли служив службу за убієнних російських солдат з примусу, то одночасно служив і за перемогу Німеччини й Австрії» [15].

Владака також відкликав свій циркуляр від 19 вересня через інший циркуляр, опублікований у «Foia ordinaciunior», кажучи, що все, що він робив за російської окупації, він робив тільки під тиском багнетів. Проте Меран «порадив» старому митрополиту «за станом здоров'я» відбути до Ватра Дорней, тим паче, що це було також бажанням центрального уряду у Відні [16].

Тим часом митрополит Володимир (Репта) намагався допомогти заарештованим та інтернованим австрійською владою ще на початку війни буковинським священикам як румунам, так і українцям [17]. Зокрема, у жовтні 1914 р. в листі, підписаному митрополитом Володимиром та о. д-ром К. Бриндзаном вказувалося, що консисторія клопочеться перед високодостоїнною президією ц. к. Крайового управління у справі петиції інтернованих священиків із співчуття до їхнього становища [18].

Успіх нечисленного австрійського війська, яке зайняло Чернівці і закріпилося на правому березі Пруту в середині жовтня, виявився короткотерміновим. Австрійці не мали сил довго утримувати буковинську столицю [19]. 26 листопада 1914 р. австрійські підрозділи покинули Чернівці та відійшли на південь. Президент краю граф Меран виїхав автомобілем до Ватра Дорней і дав вказівку митрополиту, який не хотів покидати свою паству, прибути туди ж із консисторією. Наказ було також продубльовано з Відня. Але старенький архієрей не погоджувався на переїзд. Зрештою, крайовий президент змусив митрополита Володимира з консисторією прибути в Ватра Дорней, лише вдавшись до хитрощів, а саме викликавши туди владику з консисторією у службових справах. Прибувши до Ватра Дорней 8 листопада, митрополит дізнався, що до Чернівців йому повертатися заборонено. У Ватра Дорней митрополит оселився в «Curparkhotel». Біля воріт помешкання вартували солдати [20].

За твердженням К. Костецького, з Дорни митрополит їздив до Відня, де «просив у цісаря о аудієнцію, аби свій циркуляр оправдати, але цісар его не хотів приймати» [21]. Костецький також констатує, що після повернення зі

столиці владика постійно перебуває у Ватра Дорней, «бо єму не вільно до Черновець вернути. Там же знаходять ся всі члени консисторії і звідтам управляють дієцезієв. Погolosка ходит, що уже по війні ні митрополит, і члени консисторії не повернут на свої давні посади» [22].

Затягування війни почало викликати відчуття стомленості від неї і породжувало в суспільстві прагнення до миру. Їх відображенням може служити лист митрополита Буковини і Далмації Володимира (Репти) від 22 квітня 1915 р. до Константинопольського патріарха Германа V (1913–1918), написаний грецькою мовою та підписаний 13 кліриками, з проханням помолитися за мир [23].

А тим часом австрійська влада вирішила ретельніше взятися за розслідування справи митрополита Володимира та членів консисторії відносно їхньої співпраці з російською адміністрацією у вересі 1914 р. У телеграмі від 4 травня 1915 р. цар Франц Йосиф I усунув Буковинського архієрея з посади і розпорядився розслідувати його справу, але «делікатно». Крайовий президент Р. фон Меран пропонував перевести митрополита з посади і відправити у м. Бистриця (Трансільванія) та розпочати розслідування. Начальник крайової жандармерії Е. Фішер теж рекомендував перевести владика з Чернівців до Бистриці, але застерігав, що у разі війни Румунії проти Австро-Угорщини він може виступити за перемогу румунських збройних сил. На митрополита Володимира і багатьох священників було заведено кримінальні справи за державну зраду [24].

Через три місяці уряд перевів керівництво Буковинської митрополії з Ватра Дорней через Клуж до Відня, а потім до Праги. Місцем перебування митрополита Володимира у Празі було визначено готель у готелі «Blauen Stern» («Синя зірка», що знаходився на вул. Грабен, 34) [25]. Звідти буковинський архієрей управляв своєю єпархією через делегата, отця д-ра К. Бриндзана, майже до кінця війни [26]. Лише у першій половині 1918 р. він переїхав із консисторією до Відня [27].

За твердженням К. Богатирця, «австрійська влада не розправлялася з владикою Володимиром одразу і не вирішила прийняти проти нього звичайні заходи лише через те, що митрополит був їй потрібен ще для підписки військових позик з коштів Православного релігійного фонду, який банки фінансували тільки тоді, коли під декларацією позики був підпис чинного митрополита» [28].

З 20 травня 1918 р. на Буковині було знято воєнний стан [29]. Аж тепер австрійська влада взялася за ретельне розслідування кримінальної справи стосовно Буковинського митрополита Володимира (Репти) та членів його консисторії, розгляд якої просувався дуже повільними темпами, як то рекомендувало міністерство зовнішніх справ ще в лютому 1918 р.

По завершенні розслідування міністр культів та освіти д-р Л. фон Квіклінські подав 22 червня 1918 р. царю Карлу I докладний звіт та висловив про-

позиції щодо усунення з посади митрополита та консисторських радників [30]. 21 серпня 1918 р. цісар звільнив владику Володимира (Репту) з посади, але титул та прибутки, що він отримав до цього часу, за ним було збережено [31].

8 (21) серпня 1918 р. цісар призначив новими консисторськими архімандритами архієпархії настоятеля монастиря Драгомирна архімандрита-старофора Іполіта Воробкевича та парафіяльного священика з Довгопілля Тита Тимінського [32]. 1(14) вересня адміністратор буковинської православно-східної архієпархії архімандрит-ставрофор Іполіт (Воробкевич) оповістив буковинське духовенство про переобрання ним єпархіального урядування [33].

Митрополит Володимир повернувся до Чернівців тільки у вересні 1918 р. Привітати архіпастиря до митрополичого палацу прибула делегація румунського духовенства, у складі якої знаходилися також священики-русофіли Є. Козак та К. Богатирець [34].

12(25) вересня митрополит Володимир здійснив у митрополичому параклісі (каплиці) св. Іоанна Нового в резиденції зведення нових очільників архієпархії в консисторські архімандрити» [35].

Ситуація в церковній сфері краю зазнала змін лише після прибуття на Буковину в листопаді 1918 р. румунських військ, коли владику Володимира (Репту) було поновлено на митрополичій кафедрі в Чернівцях.

У цілому можна констатувати, що залишаючись із перших днів Великої війни у Чернівцях, Буковинсько-Далматинський митрополит займався богослужебною, церковно-адміністративною і гуманітарною діяльністю. Особливого значення гуманітарна складова діяльності владики набула в період першої російської окупації Чернівців, коли митрополит став заступником жителів міста, незважаючи на їхню релігійну та національну приналежність. Проте, згодом, ці гуманітарні заходи владики не були належним чином оцінені австрійською владою. Наприкінці правління Габсбургів його було усунуто від виконання обов'язків митрополита і поновлено на митрополичій кафедрі лише після приходу румунів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Зайончковский А. Мировая война 1914–1918 гг. Т. 1. – М., 1938. – С. 8–14; Миронов В.Б. Первая мировая война. Борьба миров. – М., 2014. – С. 76–81; Бажанський І. Війна. Щоденник-хроніка буковинського педагога та письменника (Вашківці, 31.8.1914–29.12.1918/22). – Чернівці, 2006. – С. 31–32; Rusnac A. La intersecția civilizațiilor: orașul Cernăuți în anii Primului Război Mondial (1914-1918). *Glasul Bucovinei Revistă Trimestrială De Istorie Și Culturală*. Cernăuți-București, 2020. Nr. 1–2. Anul XXVI. Nr. 105, 106. P. 23.

2. Ein Hirtenbrief des Metropolitn Dr. Vladimir v. Repta. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. 1914. 22. August. S. 4; Ботушанський В. Місто в період австрійського правління. Чернівці: Історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто). – Чернівці, 2009. – С. 150.

3. Бажанський І. Вказ. праця. – С. 32.

4. Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 pp.). – Одеса, 2008. – С. 61–64.

5. Цит. праця. – С. 573.

6. Цит. праця. – С. 65–66.

7. Попович О. Відродження Буковини. *Буковинський журнал*. 1992. Ч. 2-3. – С.174; Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 pp.). – С. 71, 582–584.

8. Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 pp.). Документи і матеріали. – Чернівці, 2009. – С. 24–25; Прокопович Е. Кінець австрійського панування в Буковині. – Чернівці, 2003. – С. 13–14; Cenușă С., pr. Mitropolitul Vladimir Repta (1841-1926). *Teologie și viață*. 2014. № 5–8. P.182.

9. Краткий отчет по управлению Черновецкой губернией за периодъ времени съ 1 сентября по 7 октября 1914 г. и съ 17 ноября 1914 г. по 1 февраля 1915 г., б. Черновицкого губернатора камеръ-юнкера Двора ЕГО ИМПЕРАТОРСКОГО ВЕЛИЧЕСТВА Евреинова. – Киевъ, 1915. – С. 2; Раздорский А.И. «Краткий отчет по управлению Черновецкой губернией» в 1914-1915 гг. губернатора С.Д. Евреинова как исторический источник. *Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И. Вернадского. Исторические науки*. Т. 2 (68). № 3. – Симферополь, 2016. – С. 131.

10. Буковина в роки Першої світової війни 1914–1918. Документи / Упорядкування, коментарі переклад з німецької та російської мови В.М. Ботушанський. – Чернівці, 2014. – С. 45.

11. Gronih I. Un Album al Cernăuți = Album von Czernowitz. Cernăuți, 1925. P. 18.

12. Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 pp.). – С. 590; Заполовський В. Чернівці в обіймах Першої світової війни. *«І». Незалежний культурологічний часопис*. 2009. № 56. – С. 77.

13. Буковина: історичний нарис. – Чернівці, 1998. – С. 209.

14. Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 pp.). – С. 79.

15. Цит. праця. – С. 56–57.

16. Grămadă I. Martiriul românilor bucovineni. *Adevărul*. Anul XXVIII, No. 10090, vineri – 17 aprilie 1915. P. 1.

17. Cuțui A. Participarea clerului ortodox bucovinean la Primul Război Mondial și Unirea românilor din 1918. *Revista de Istorie Militară*. București, 2011. Nr. 1–2. P. 88.

18. Державний архів Чернівецької області. Ф. 3. Оп. 1. Спр.12069. Арк. 1–2, 3–4.

19. Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 pp.). – С. 79.

20. Grămadă I. Martiriul românilor bucovineni. *Adevărul*. Anul XXVIII, No. 10090, vineri – 17 aprilie 1915. P. 1–2; Russische Feindseligkeit gegen das Rumanentum in der Bukowina. *Pester Lloyd*. 1914. 15. dezember. S.15; Erzbischof Dr. V. Repta in Dorna-

Watra. *Wiener Stadt- und Vorstadt- Zeitung*. 1914. 29. November. S. 2; Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 pp.). – С. 79; Попович О. Вказ. праця. – С. 174; Die Russische Herrschaft in Czernowitz. Aeusserung des Erzbischof Dr. Wladimir v. Repta. *Neue Freie Presse*. 1914. 18. Dezember. S. 7.

21. Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 pp.). – С. 79.

22. Там само.

23. Arhiva Nationala Suceava. Fond Mitropoliei. S.1/4. D.18. f. 1–2.

24. Буковина в роки Першої світової війни 1914–1918. Документи. – С. 125–126.

25. Personalnachricht. *Prager Abendblatt*. 1916. 25. Juli. S. 4; Попович О. Вказ. праця. – С. 174; Gheorghiu V. Mitropolitul Vladimir de Repta. *Calendarul Poporului pe anul ordinar 1927*. Cernăuți, 1927. P. 50; Păcurariu M. *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*. București, 1991. Vol. 3. P. 190; Богатырец К. История Буковинской епархии. *Rusin Jurnal Librari. Библиотека журнала «Русин»*. – Кишинев, 2015. № 1. – С. 196; Cenușă C., pr. Op.cit. P. 180; Șesan V. Zece ani de la unirea Bucovinei cu Patria-Mamă pe terenul bisericesc. *Zece ani de la unire / de Ion I. Nistor*. Cernăuț, 1928. P. 91.

26. Cuțui A. Clerul ortodox bucovinean și Marea Unire din 1918. București, 2017. P. 246.

27. Попович О. Вказ. праця. – С. 174; Gheorghiu V. Op.cit. P. 50; Păcurariu M. Op.cit. P. 190; Богатырец К. Указ. соч. С. 196; Cenușă C., pr. Op.cit. P. 180.

28. Богатырец К. Вказ. праця. – С. 164.

29. Буковина в роки Першої світової війни 1914–1918. Документи. – С. 299.

30. Прокопович Е. Вказ. праця. – С. 14.

31. Cenușă C., pr. Op. cit. P. 182; Прокопович Е. Вказ. праця. – С. 15.

32. Foia Ordinăciunilor Consistoriului arhiepiscopesc în afacerile Archidiecezei ortodoxe-orientale a Bucovinei. Anul 1918. Cernăuți, 1919. 5–6.

33. Foia Ordinăciunilor Consistoriului arhiepiscopesc în afacerile Archidiecezei ortodoxe-orientale a Bucovinei. Anul 1918. P.11.

34. Ткачук І. Церковно-релігійне життя. *Буковина – її минуле і сучасне*/ Під ред. Д. Квітковського, Т. Бриндзана, А. Жуковського. Париж-Філадельфія-Дітройт, 1956. – С. 741; Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 pp.). Документи і матеріали. – С. 149; 2023, Ciuciko M. „Adevăratul șef, un om de mare caracter...”. Destinul unui preot bucovinean – Arhieperez-biter-Stavrofor dr. Cassian Bohatyreț (1868-1960) pe fundalul a trei epoci istorice. *Glasul Bucovinei Revistă Trimestrială De Istorie și Cultură*. Cernăuți-București, 2023. Nr. 1–4. Anul XXXI. Nr. 115–118. P. 33.

35. Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 pp.). Документи і матеріали. – С. 152–153, 157.

Спілкування учасників XVI Всеукраїнської краєзнавчої конференції
м. Київ, 10 травня 2024 р.

(зліва направо: С. Аржевітін, Г. Савченко, другий ряд – О. Нестуля)

Відомості про авторів:

АДАМСЬКИЙ Віктор Романович – кандидат історичних наук, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія;

АНДРОЩУК Олександр Володимирович – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Інститут історії України НАН України;

АНДРУСИШИН Богдан Іванович – доктор історичних наук, професор, Український державний університет імені Михайла Драгоманова;

АРЖЕВІТІН Станіслав Михайлович – кандидат економічних наук, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана;

АРХИПОВА Світлана Іванівна – провідний інженер, Інститут історії України НАН України;

БАЖАН Олег Григорович – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Інститут історії України НАН України;

БОНЬ Олександр Іванович – кандидат історичних наук, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка;

БРИВКО Микола Вікторович – доктор філософії, науковий співробітник, Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили»;

ВАСИЛЮК Олексій Володимирович – Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України;

ГАЙВОРОНСЬКИЙ Петро Євгенович – НВК № 1 Покровської міської ради, голова Покровського краєзнавчого товариства «Оберіг» НСКУ;

ГАЙДУК Сергій Іванович – гірничий інженер, голова Волноваського осередку Донецької обласної організації НСКУ;

ГАЛЬЧАК Сергій Дмитрович – доктор історичних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, голова Вінницької обласної організації НСКУ;

ГЕНЕГА Роман Ярославович – кандидат історичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка;

ГОНЧАРОВ Олександр Петрович – кандидат історичних наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, голова Київської міської організації НСКУ;

ГОНЧАРУК Григорій Іванович – доктор історичних наук, професор;

ГРИГОРИШЕНА Валерія Олександрівна – Державний торговельно-економічний університет;

ГРИЦЕНКО Андрій Петрович – доктор педагогічних наук, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка;

ГУРЖІЙ Іванна Олександрівна – кандидат історичних наук, науковий співробітник, Інститут книгознавства Національної бібліотеки України імені В. Вернадського;

ГУРЖІЙ Олександр Іванович – доктор історичних наук, професор, головний науковий співробітник, Інститут історії України НАН України;

ДЕМОЧКО Ганна Леонідівна – кандидат історичних наук, Харківський національний медичний університет;

ДЕМ'ЯНЮК Олександр Йосипович – доктор історичних наук, професор, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти;

ДЕНИСЕНКО Галина Григорівна – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Інститут історії України НАН України;

ДОВЖЕНКО Анна Олександрівна – Державний торговельно-економічний університет;

ДОВЖУК Ігор Володимирович – доктор історичних наук, професор, Університет Григорія Сковороди в Переяславі;

ДОРОХІНА Тамара Федорівна – кандидат історичних наук, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка;

ЗАВАЛЬНЮК Олександр Михайлович – доктор історичних наук, професор, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка;

ЗЕК Богдан Миколайович – кандидат історичних наук, Волинський краєзнавчий музей;

ЗЕЛІНСЬКИЙ Руслан Мар'янович – головний спеціаліст, Літинська селищна рада Вінницької області;

ЗОЗУЛЯ Володимир Сергійович – аспірант, Університет Григорія Сковороди в Переяславі;

ЗУБРИЦЬКА Світлана Миколаївна – заступник директора, вчитель історії, Трисвятськослобідський ліцей імені Наталії Александрової Київської сільської ради;

ІВАНЧЕНКО Леся Антонівна – кандидат історичних наук;

КАТАРГІНА Тетяна Іванівна – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Інститут історії України НАН України;

КОВАЛЕНКО Олександр Борисович – кандидат історичних наук, професор, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, голова Чернігівської обласної організації НСКУ;

КОВАЛЬ Ольга Валеріївна – вчитель географії, КЗ «Вінницький гуманітарний ліцей № 1 імені М.І. Пирогова»;

КОВПАНЕНКО Наталія Григорівна – кандидат історичних наук, науковий співробітник, Інститут історії України НАН України;

КОЛИБЕНКО Олена Володимирівна – кандидат історичних наук, Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»;

КОЛЯСТРУК Олександр Петрович – кандидат історичних наук, науковий співробітник, Інститут історії України НАН України;

КОЛЯСТРУК Ольга Анатоліївна – доктор історичних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського;

КОМАРНІЦЬКИЙ Олександр Борисович – доктор історичних наук, професор, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка;

КРИШТОПА Марія Юріївна – аспірантка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

КРЮЧЕНКО Ірина Олексіївна – директор Хлібодарівського СБК, голова комісії по збору та виявленню нематеріальної культурної спадщини Хлібодарівської СТГ, Волноваський р-н., Донецька обл.;

КУЛИНИЧ Богдан Григорович – доктор філософії, Черкаський державний технологічний університет;

КУРИЛО Віталій Семенович – доктор педагогічних наук, професор, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», голова Луганської обласної організації НСКУ;

ЛАЗАРЕНКО Володимир Іванович – Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»;

ЛАЗУРЕНКО Валентин Миколайович – доктор історичних наук, професор, Черкаський державний технологічний університет, голова Черкаської обласної організації НСКУ;

ЛЕВИЦЬКА Надія Миколаївна – доктор історичних наук, професор, Національний університет харчових технологій;

ЛИСАК Тетяна Костянтинівна – Відокремлений структурний підрозділ «Слов'янський фаховий коледж Національного авіаційного університету»;

ЛИСЕНКО Олександр Євгенович – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, Інститут історії України НАН України;

ЛИСИЙ Анатолій Кононович – кандидат історичних наук, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»;

ЛИТВИН Микола Романович – доктор історичних наук, професор, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, голова Львівської обласної організації НСКУ;

ЛУКОВЕНКО Сергій Пантелійович – пенсіонер;

МАЗУР Владислав Володимирович – аспірант, Інститут історії України НАН України;

МАНЬКОВСЬКА Руслана Вікторівна – доктор історичних наук, професор, Інститут історії України НАН України;

МАРАЄВ Владлен Ростиславович – кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник, Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України, автор і ведучий YouTube-каналу «Історія Без Міфів»;

МАРУЩАК Олексій Юрійович – доктор філософії, молодший науковий співробітник, Інститут зоології ім.І.І. Шмальгаузена;

МЕЛЬНИЧЕНКО Василь Миколайович – кандидат історичних наук, професор, Черкаський державний технологічний університет;

МІНАЄВ Андрій В'ячеславович – кандидат історичних наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича;

МІНАЄВА Тетяна Василівна – кандидат історичних наук, Чернівецький обласний краєзнавчий музей;

МОІСЄЄНКО Лариса Миколаївна – кандидат історичних наук, PURDUE UNIVERSITY (in USA) Visiting scholar;

МОСКАЛЮК Микола Миколайович – доктор історичних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка;

НАГАЙКО Тарас Юрійович – кандидат історичних наук, Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»;

НІКОЛАЙЧУК Дмитрій Олександрович – кандидат історичних наук, науковий співробітник, Інститут історії України НАН України;

ОЛЕНЮК Кирило Сергійович – Державний торговельно-економічний університет;

ПАНОВ Максим Дмитрович – учень 10-А класу, СШ I–III ступенів № 245 Оболонського району м. Києва;

ПЕТРЕНКО Ірина Миколаївна – доктор історичних наук, професор, Полтавський університет економіки і торгівлі;

ПІДДУБНИЙ Ігор Андрійович – доктор історичних наук, Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича;

ПОЧТАР Іванна Анатоліївна – учениця 10 класу, КЗ «Вінницький гуманітарний ліцей № 1»;

ПРИБЛУДА Людмила Михайлівна – кандидат філологічних наук, Національний університет харчових технологій;

ПРОКОПЧУК Віктор Степанович – доктор історичних наук, професор, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка;

РЕВА Лариса Григорівна – кандидат філологічних наук, Національна академія вищої освіти України;

РЕЄНТ Олександр Петрович – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, Інститут історії України НАН України, голова НСКУ;

РОБАК Ігор Юрійович – доктор історичних наук, професор, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»;

РОМАНЦОВ Володимир Миколайович – доктор історичних наук, професор, Маріупольський державний університет;

РОМАНЦОВА Наталія Іванівна – доктор історичних наук, Маріупольський державний університет;

РОМАНЬКО Валерій Іванович – голова Донецької обласної організації НСКУ;

РОМАНЬКО Олексій Валерійович – аспірант Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

РУСНАК Олександр Валерійович – кандидат історичних наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича;

СВЯЩЕНКО Зінаїда Василівна – доктор історичних наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

СЕРДУНИЧ Любов Андріївна – пенсіонерка;

СИВОЛАП Наталія Миколаївна – завідувачка відділу, Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського;

СИЛКА Оксана Захарівна – доктор історичних наук, Національний університет харчових технологій;

СИНЯВСЬКА Лариса Іванівна – доктор історичних наук, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького;

СИРОТЕНКО Валерій Павлович – кандидат філологічних наук, Донецький обласний краєзнавчий музей (Краматорськ, Донецька область);

СКАВРОНСЬКИЙ Павло Степанович – голова Житомирської обласної організації НСКУ;

СКИРДА Антоніна Миколаївна – Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського;

СМОЛІЙ Валерій Андрійович – академік НАН України, Інститут історії України НАН України;

СОЛОВАР Валентина Василівна – викладачка, Слов'янський фаховий коледж індустрії та фармації;

СТУДІНСЬКИЙ Володимир Аркадійович – доктор історичних наук, кандидат економічних наук, Малинський фаховий коледж;

ТИМОШИК Михайло Морозенкович – кандидат економічних наук, приватний підприємець / аспірант Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка;

УДОД Олександр Андрійович – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, Інститут історії України НАН України;

ХАХУЛА Любомир Ігорович – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України;

ЧУЧКО Михайло Костянтинівич – доктор історичних наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича;

ШАМРАЙ Олександр Григорович – кандидат історичних наук, Черкаський державний технологічний університет;

ШВАБ Анатолій Георгійович – доктор історичних наук, професор, Волинський національний університет імені Лесі Українки, голова Волинської обласної організації НСКУ;

ШЕВЧУК Андрій Володимирович – доктор історичних наук, Державний університет «Житомирська політехніка»;

ШПИЛЬОВИЙ Леонід Вікторович – кандидат технічних наук, ТОВ «Азов-Мінералтехніка»;

ЩЕРБАТЮК Володимир Михайлович – доктор історичних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ;

ЮСОВ Святослав Леонідович – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Інститут історії України НАН України;

ЯЦЕНЮК Тадей Степанович – кандидат історичних наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

Наукове видання

«Українське краєзнавство у викликах російсько-української війни: науково-дослідний та суспільний потенціал». Збірник матеріалів XVI Все-української наукової історико-краєзнавчої конференції, м. Київ, 10 травня 2024 р.

Верстка Леонід Мигаль

Підписано до друку 23.12.2024 р. Формат 70х100\16
Ум. друк. арк. 44,4. Обл.-вид. арк. 40,36
Наклад 300 прим. Зам. 17. 2023.

Надруковано ПП “ФП Фоліант”
00121, м. Київ, вул. Семенівська, 13.

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4631 від 14.10.2013 р.